

"NEM TUDTAK ELRONTANI!" Matisz László írása BENKŐ RÓBERTRŐL

Domináns, központi figurákról, a színpad előterében, középen álló szólistákról, a produkciót meghatározó személyiségről gyakran szól a média (még mi is), de olyanokról, akik a háttérben, látszólag kiszolgáló, valójában nélkülözhetetlen alapszerepben teszik a dolgukat, kevésbé. Főszereplőnk ezúttal nem köznapi értelemben vett főhős. Hangszeres művész, nagybőgős, lelkes rögtönző, csapatjátékos, aki a kezdetektől ragaszkodik a legérzékenyebb és legprogresszívabb irányzatokhoz - ahogy partnerei viszont... az ő személyéhez is. Mivel ilyen csupán egy van nálunk, cirka 35 éve, talán néhányan már kitalálták, hogy a 60 éves Benkő Róbert a megfejtés.

A Jazztanszakig visszanyúló zenészkapcsolatok következményként, Robi először Binder Károly, Dresch Mihály, sőt, egy élő produkció erejéig John Tchicai partnereként kötelezte el magát az improvizatív irányzatok, konvenciókon túli, járatlan útjai iránt. Éveken át a Dresch Quartet tagja volt, játszott Szabados György M.A.K.U.Z. formációjában, jelenleg pedig Grencsó István, valamint Szőke Szabolcs zenekaraiban is állandó tagként szerepel. Nem mellesleg Szelevényi Ákos, a Dél-alföldi Szaxofonegyüttes tagjai, Márkos Albert vagy Grandpierre Attila szín tén Benkő Robi partnere, alkalmasint a mai napig. A legutóbbi Újbuda Jazz Fesztiválon, a MU Színházban Gadó Gábor triójában hallhattuk (újra).

Robi a jazz-ből kiinduló szabadságról, azonos izlésről, közös igényről beszél önmaga és az említett művészek vonatkozásában, melynek csöppet sem elhanyagolható közös nevezője a helyi kultúrához való kötődés; mindez persze az improvizáció - mint legmagasabb szintű zenei tevékenység - által megvalósítandó módon. Viszont a közfelfogás és a - ma már az egyetemi keretek között működő - Jazz Tanszék tanárai a mai napig egyetértenek abban, hogy a jazz azonos a 20. század közepére kiforrott amerikai improvizatív zenével, vagyis annak mainstream irányzatával. Nos, ez utóbbi értelmezés elvetése különít el néhány jelentős (fent említett) művészt az "igényes szórakoztató" (jazz) zenétől, köztük Benkő Robit.

Elmondása szerint nincs azzal a műfajjal semmi baj: a szakma tanítására alkalmas, mint példa, vagy mint demonstráció, mely rögtönzött megszólalása pillanatában valóban a reveláció jelentőségével bírt, nem kevés muzsikust halhatatlanná téve ezáltal, de hogy ők lettek volna számunkra a viszonyítási pontok, az istenek, akik mellett mi csak komplexusainkkal küszködő halandók lehetünk volna, nem volt elfogadható néhányunk számára - fűzte hozzá Robi.

Egyfajta lázadásnak is tekinthetjük ezt a hozzáállást, ugyanis az amerikai mainstream jazztől sokáig egyetlen ember, Szabados György merészelt elszakadni - vetettem közbe. Nálunk a jazz legismertebb formája is sokáig lázadásnak számított - folytatja Robi. A hatvanas években, a hajdani Dália-korszakban ismertté vált muzsikuskor részéről ugyanúgy merészség volt ez a műfaj, mint később Szabados Gyuri és követői által a szabadabb, illetve kulturális gyökereinket tisztelő zenei törekvések. Néhányan felismertük, hogy itt máshogy kell improvizálnunk: a saját fejünk, lelkünk, szívünk készítése szerint. Az amerikai jazzhez ragaszkodó többség ezzel szemben azon a véleményen volt, hogy amiben nincs harmónia az nem zene. Ez a feszültség persze nemcsak a jazzre jellemző; a klasszikus zenében ugyanúgy találkozhatunk konzervatív, csak régi zenét tisztelő, illetve merész kortárszenei irányok felé törekvő szemlélettel.

Nekem úgy tűnt, hogy Benkő Robi egy percig sem játszott mainstream jazzt, de ezt ő maga cáfolja: Misivel eleinte szívesen játszottunk egy-egy olyan amerikai kompozíciót is - például Coltrane-től -, mely azért nem esett távol az amerikai zene főcsapásától. De az akkori Dresch-formációk (előbb, Baló Istvánnal trió, később kvartett felállásban is) nagyon korán saját, az itteni kultúrához kötődő hangzásvilággal büszkélkedhettek. A kilencvenes évek elején előbb Grencsó Pisti, majd én is kikerültem Dresch Misi zenekarából, vagyis kézenfekvőnek tűnt, hogy Pistivel együtt folytatunk valamit, ami azóta is tart. Emellett, jó néhány éve Szőke Szabolcs állandó partnereként hallhatunk - vetettem közbe -, de az alkalmi formációk sem ritkák - fűzi hozzá Robi. Mielőtt feszegetni kezdtem volna Robi egyéni ambícióinak kérdését, megelőzőt a válasszal:

Nem voltam és nem is akartam zenekarvezető lenni, a komponálás sem érdekelt olyan formában, hogy én most valamit leírok, és az úgy van... Az én világom kevésbé a kompozíció, sokkal inkább az improvizáció, melynek a megismételhetetlenség dacára kell jónak lennie. Egyébként az aktív zenei tevékenységre vágyó ember azt a hangszert választja, amelyikben felismerni véli saját, belső, lényegi hangját. Vagyis a hangszerválasztásomnak ez a háttere; mindez azt is jelentette, hogy nem az ismert szólóhangszerek ambíciói motiváltak, hanem a nagybőgő hangja - a korlátaival, inspiráló jellegével és a lehetőségeivel együtt. Eleinte könnyebben ment a hangszer, később egyre nehezebbé vált. Bár egyik első, még klasszikus tanárom, Váci László azt mondta: az első harminc év a legnehezebb a nagybőgőn. Ezen én már túl vagyok...

Akkor kicsit nyugodtabban forszírozhatom a következő kérdést - vettem át a szót. Nyilván ismered a hangszerrel kapcsolatos ellentmondásos véleményeket, mely szerint a bőgő csupán kiszolgáló, kvázi háttérszerepre kárhoztott, ritmus-funkciót lát el, illetve a másik vélekedést, mely szerint ez az alapja a jazznek, mely a legbiztosabb támpontot adja a partnereknek - akár ritmikai, akár harmóniai szempontból. Természetesen ez utóbbi vélekedés a helyes, de vajon áll-e ez a szerepkör abban az esetben is, ha mondjuk szabad, improvizatív-zenét játszik a zenekar?

Ha arra van szükség, igen - vallja Robi. A basszus, vagyis a B frekvencia tartomány, amiben ez a hangszer mozog, elsősorban alapot kell, hogy adjon bármilyen zenének. Ez persze nem zárja ki - a hagyományos jazz vonatkozásában sem -, hogy adott pillanatban a bőgő vegye át a szólista szerepet. Mellesleg a jazzben a kíséző szerep is improvizatív; persze adott harmóniai kereteken belül. A szabadabb zene vonatkozásában annyi a különbség, hogy az adott tonalitást vagy atonalitást a bőgő is szabadabban hozza - akár vonózva is.

A ritmus-szekció részeként is ilyen triviális a megfejtés? - feszegettem tovább a kérdést. Például Geröly Tamással - elég gyakran - közös ritmikai alapot alkotva is? Tomit illetően az sem mellékes, hogy ő sokáig egyáltalán nem volt megfertőzve az amerikai jazztől; csak jóval később végezte el a Jazztanszakot. Ő emiatt olyan meglepően profán megoldásokra is képes, amelyek a kitanult jazzdobosoknak eszébe sem jutnának. Bár a tanszak kétségtelenül lefejezi valamelyest a természetes késztetésből fakadó kreatív erőket, én ezt egész jól viseltem - teszi hozzá Robi. Egyébként is nagyon tisztellem és szeretem azokat az embereket, akik engem ott tanítottak. Amit meg lehetett tanulni tőlük, azt megtanultam, de belőlem attól még nem csináltak mást, mint ami vagyok. Arról ugyan egy szó sem esett, hogy a jazz egy művészeti ág, ráadásul személyes ügy, de ettől függetlenül nem tudtak elrontani.

A zenét szolgáló, az alázatra vonatkozó, illetve a csapatmunkán belüli dominanciát firtató kérdésekre a következőket mondta Robi: Készséggel vagyok alázatos tagja egy olyan csapatnak, amelyik hív, s amelyiket én el tudom fogadni. Feltételezem, hogy akik velem akarnak dolgozni, hozzám hasonlóképpen gondolkodnak; és nemcsak a zenéről... A dominanciát is el tudom fogadni, ha abban én jól érzem magam. Az exhibicionizmust pedig sikerült annyira - ha nem is teljesen - redukálnom magamban, hogy sokadrendűvé vált az a késztetés, hogy megmutassam, milyen jó vagyok a hangszeren.

